

1945

Amsterdam

OLANDA ELIBERATĂ

Cam asta a descoperit Anne ciulind urechile: Majoritatea celor din Amsterdam se consideră adevărați supraviețuitori. Au supraviețuit cinci ani ocupației germane. Au supraviețuit tiraniei instaurate de Grüne Polizei nazistă și de colaboratorii acesteia din cadrul Mișcării Național-Socialiste. Au supraviețuit pierzându-și bicicletele, radiourile, afacerile. Au supraviețuit pierzându-și soții, fiii și frații în lagărele de detenție și cele de muncă. Au supraviețuit foamei din iarna 1944–1945, răzuind resturile de pe fundul vaselor în care se păstra laptele sau înghițind câteva lingurițe de bulion apos la o aglomerată cantină socială. Și când drumurile în oraș au fost baricadate, când nemții au deconectat țevile de gaz și au tăiat complet aprovizionarea cu produse alimentare, când pâinea și sfecla s-au epuizat, au supraviețuit fierbând bulbi de lalele pentru cină la focuri de lemne. Și când s-au terminat și bulbii de lalele, au supraviețuit, în timp ce își pierdeau prietenii, familiile și copilașii care se stingeau încet de foame. Cu siguranță, nu au cătuși de puțin chef să simpatizeze cu o droaie de evrei osoși, care bâiguie despre vagoane pentru vite și camere de gazare și Dumnezeu știe ce fel de atrocități. Cine ar putea crede totul? Cine ar *dori* să creadă totul?

Merge pe străzi conștientă încă de o stea invizibilă cusută pe piept, chiar dacă nu apare niciodată într-o oglindă. Multe dintre magazinele din oraș au ferestrele acoperite cu scânduri, iar cele care sunt deschise nu au prea mare lucru de oferit. Chiar și în Kalverstraat, în vitrinele magazinelor sunt expuse doar ambalaje goale deasupra indicatoarelor pe care se poate citi: *Voor slechts vertoning*. „Doar pentru expunere.” Vondelpark este lipsit de frunziș, deoarece copacii orașului au fost doborâți de la rădăcini și tăiați în bucăți pentru a încălzi sobele unei populații înghețate. Nu există cauciuc pentru anvelope, nici zahăr care să îndulcească ceaiul slab și cafeaua surogat fără gust, nici unt, nici lapte integral, adică nu există aproape nimic, la drept vorbind. Dar cel puțin acum există totodată o lipsă acută de germani. Câțiva sunt dezamăgiți de când *această* marfă specială lipsește.

În Ziua Eliberării, coloanele canadiene de blindate au trecut huruind podul Berlagebrug, pătrunzând în sudul Amsterdamului. Același pod pe care coloanele blindate ale Wehrmachtului îl străbătuseră cu cinci ani în urmă. Anne și-a petrecut Ziua Eliberării Olandei într-un pat de spital al taberei pentru refugiați Belsen, încercând să înțeleagă *propria* eliberare, dar de atunci a văzut la cinematograf, în jurnalele de știri proiectate înaintea filmului, cum huruitoarele tancuri Churchill erau acoperite cu flori. Uriașii flăcăi canadieni, zâmbitori, înalți ca stejarii, obosiți, murdari încă de pe urma luptei, îmbrățișând vesele fete olandeze. Nu poate decât să păstreze o tăcere grea atunci când urmărește pe ecran uralele și suspinele gloatei din Amsterdam, fluturându-și tricolorurile și aruncând serpentine de hârtie.

În săptămânile de la întoarcerea la viață, ea s-a antrenat pentru a face lucruri mici, cum ar fi cumpărarea de pâine

de la o brutărie de cartier, fără să rupă numaidecât o bucată pentru a și-o îndesa în gură. S-a antrenat să se abțină să mai împartă mulțimea aliniată în așteptareatramvaiului în grupuri de câte cinci. *Fünferreihen!* Cinci într-un rând! După cum știi toți deținuții din lagărele de concentrare naziste, șirurile de câte cinci erau unitatea de măsură de bază într-un asemenea loc. A fost una dintre frazele esențiale ale vieții și morții.

Auschwitz-Birkenau a redus vocabularul german al Annei la cuvintele de bază. Chiar și după ce s-a întors la Amsterdam, lexicul iadului este încă complet înrădăcinat în mintea ei. O tabără este un *Lager*. Nu un *Konzentrationslager*, ci un *KZ* – un *Kazet*. O *Blockführerin* este monstrul feminin în uniformă SS care comandă o baracă. Prizonierul numit pentru a *imita* brutalitatea unui astfel de monstru feminin este un *Kapo*¹. Un *Krema* este unul dintre cele cinci crematorii din Birkenau, cu rolul de a incinera maldărele uriașe de cadavre strânse după golirea camerelor de gazare. Apelul pentru toți prizonierii, care durează ore în șir, în ploaia torențială, zloată și zăpadă, asta înseamnă *Appel. Appel! Appel! Kapo* încă zbiară în întunericul minții ei. *Appel! Appel! Mach Schnell!*

Dimineață. Soarele se înalță singur pe un cer senin, fără nori. Fereastra din camera ei dă într-o îngustă alee pavată, care seamănă cu o groapă de gunoi. Cenușă, sârme și resturi de mașinării mânjite de funingine, o sobă ruginită, un răcitor vechi, un vas de toaletă spart. Aude voci din bucătărie și apoi cineva bate la ușă. Este Miep, care îi aduce o ceașcă de ceai aburindă. Miep cea bună. Miep cea de încredere, îmbrăcată

¹ *Kapo* – deținut dintr-un lagăr de concentrare nazist care supraveghea prizonierii, adesea la fel de brutal ca omologii lor din SS (lb. germ. în orig.).

pentru ziua de lucru într-o rochie de culoarea lavandei, cu tocuri joase, fără bijuterii și o tușă fină de ruj pe buze.

— Tatăl tău este la micul dejun și ți-am lăsat farfuria să se încălzească în cuptor, îi explică ea Annei.

Apoi continuă, pe un ton destul de precaut:

— Am înțeles că o să ni te alături astăzi, spune ea, la birou.

— Pim crede că ar trebui să-mi țin mintea ocupată până când găsește o școală la care să merg.

— Probabil o idee foarte bună, nu crezi? o îmboldește Miep, dar Anne tace, obligând-o pe Miep să umple golul dintre ele: Ei bine, eu ar trebui să plec, își amintește ea. Dar zăbovește. Îmi pare rău că această cameră este atât de mică, continuă ea, în timp ce aruncă o privire la spațiul înghesuit. Poate că ar trebui să pui poze cu vedete de film, cum făceau odinioară, sugerează ea. Să o înveșelești.

Dar Anne nu e în stare decât să privească lung pereții și să le absoarbă goliciunea.

— Da. Ce idee bună, răspunde fără niciun pic de convingere.

Când aruncă o privire în bucătărie, vede silueta subțire a lui Pim care stă singur la masă, cu furculița încremenită în mână, ca și cum s-ar fi aflat sub vraja vreunuia dintre grelele tomuri deschise lângă farfuria lui. Pe frunte i-a apărut o cută de concentrare. În ascunzătoare, Pim i-ar fi citit cu voce tare din iubitul său Dickens, în limba autorului, ajutându-se de extrem de utilul său dicționar englez-olandez.

La Auschwitz, germanii au mânat oameni de vârsta lui direct la cuptoare, nu-i așa? Ea a fost atât de sigură că nu era posibil ca el să fi supraviețuit. Dar ceva din tatăl ei l-a ținut în viață până la eliberare. A fost într-adevăr dragostea și speranța, așa cum insistă Pim, sau a fost invizibilul instinct

de supraviețuire al lui Otto Frank? Se uită liniștită la tatăl ei. Apoi iese din bucătărie, fără să-l tulbure cu prezența ei.

Mama lor le spusese să găsească un lucru frumos.

Margot și Anne, adică. Găsiți un lucru frumos. Era o zi în care ploaia transformase lagărul femeilor din Birkenau într-o mocirlă. Ude learcă, ele trăgeau bucăți mari de ciment, în echipă, iar când Anne căzuse, un *Kapo* o lovise cu răutate cu un ditamai bastonul de cauciuc. În fiecare zi găsiți un lucru frumos, le spunea mama ei. Margot a luat-o ca pe o lecție care trebuia învățată. Temă: Găsiți un lucru frumos. Dar Anne și-a pus ultima fărâcă de speranță în cuvintele mamei sale. Și în noaptea aceea, în baracă, și-a privit pielea, învinețită de la loviturile primite de la un *Kapo*, și i s-a părut frumos colorată, ca un buchet de violete.

Găsiți un lucru frumos în fiecare zi și veți supraviețui chiar și la Birkenau.

Doar că nu au supraviețuit. Doar Anne este în viață.

Părul îi crește iarăși des; deja îi ajunge până la gât. În oglindă, vede că nu este îmbrăcată în zdrențe de lagăr, ci ca o ființă umană. Paltonul de stofă roșie e doar puțin uzat la tiv. O fustă, o bluză. Chiar și lenjerie intimă. Lenjerie intimă adevărată. O umbră trece prin sticla oglinzii. Este Margot, care se uită peste umăr de acolo. Chiar după moartea ei, tusea surorii sale este profundă și periculoasă. Se uită din oglindă, îmbrăcată cum a fost ultima dată când Pim le-a fotografiat în ascunzătoare, purtând puloverul tricatat de culoarea fildeșului, cu mânecile scurte, pe care i l-a dat Bep și având în păr agrafa din porțelan verde primită cadou de la mami de ziua ei de naștere.

Ai o pată pe gulerul bluzei, se vede obligată să comenteze sora ei.

Anne se încruntă. Freacă într-o doară cu degetul mare pata palidă de pe material.

— Nu contează, spune ea.

Deci nu te deranjează să arăți ca un coate-goale?

— Aproape că nu se vede. Nu contează.

Nu? Crezi că nu contează? Nu-ți amintești că nașiștii spuneau că evreii sunt șleampeți?

— Deci acum pata mea este un semn împotriva evreilor? Este o pată de înălbitor.

Spun doar că, judecându-l pe unul, ei îi judecă pe toți.

— Așa vorbește mami, îi atrage atenția Anne, apoi se uită țintă la imaginea reflectată a surorii ei. Poate că ar fi trebuit să fi fost *tu*, șoptește ea.

Margot îi întoarce privirea din sticla subțire a oglinzii.

— Văd cum mă privesc oamenii, spune Anne, trăgând aer în piept. Privirile alea aruncate spre umărul meu, care se opresc asupra locului de unde lipsește ceva. Voi ai să te faci infirmieră, Margot. Voi ai să aduci pe lume bebeluși în Palestina. Ce să fac *eu* cu viitorul meu? Întreabă ea, dar nu va primi niciun răspuns.

Margot a dispărut de pe suprafața oglinzii, în timp ce tatăl lor bate politicos la ușă.

— Anne? Se poate?

— Da, Pim, răspunde ea și-l privește pe tatăl ei.

Poartă pălăria de fetru cu bor lat lăsată pe o sprânceană, borul umbrindu-i ochii. După eliberarea de la Auschwitz, tatăl ei seamănă cu o copie palidă a propriei persoane. Poartă un impermeabil de culoarea chitului, care atârână ca un sac. Mustața și șuvițele de păr din jurul urechilor sunt bine tunse, dar s-au albit vizibil. Se uită la imaginea reflectată de oglindă, prinzând privirile Annei până când aceasta se ferește, simțindu-se ciudat de stânjenită.

— *Deci*, începe el, cu o notă viguroasă în voce, suntem gata să mergem la muncă?

Muncă. Deasupra porții de la Auschwitz, exista o de-viză scrisă cu litere din fier: *Arbeit macht frei*. „Munca te face liber.” Dar pe ea nu o așteaptă o muncă fizică grea, de sclav, care îți distruge mâinile, lăsându-le însângerate. Nu trebuie săpate șanțuri în noroi sau cărate stânci care să-ți frângă spatele. Este libertatea la care ajungi prin intermediul muncii de birou. Tastarea de cuvinte la mașina de scris a lui Miep. Sortarea fișelor. Așezarea hârtiilor în dosare la biroul din Prinsengracht, totul în timp ce etajele superioare ale anexei, care îi adăpostise în taină atât de mult timp, ascunzându-i de dușmanul *mof* vreme de mai bine de doi ani, stăteau goale. Ascunzătoarea lor, cândva naosul existenței lor, acum era doar un spațiu gol. Se gândește la pătuțul vălurit în care dormea, la masa instabilă la care scria. La colecția ei de fotografii care umplea pereții – Shirley Temple, Joyce Vanderveen, Ginger Rogers – toate parte a fortăreței lor secrete de deasupra depozitului de mirodenii. De multe ori se simțea ca într-o închisoare în timp ce se afla acolo, ea, o fată tânără care se dădea în vânt după eleganță și taclale. După băieți și după mersul cu bicicleta, după înot și patinaj. După libertate și lumina soarelui.

— Am pierdut totul, Pim. Tot ce este de pierdut.

Aerul încremenit îi separă.

— *Anneke*.

Tatăl ei îi pronunță numele ca și cum ar fi o greutate de plumb, mijind ochii în timp ce clatină din cap. O clipă respiră întretăiat. Expresia lui atent controlată se prăbușește.

— Nu pot decât să-mi imaginez, spune el, cum ați suferit tu și sora ta.

Își pleacă privirea, care nu se mai reflectă în oglindă.

— *Singure*. Fără mama voastră. Fără *mine*.

Își întoarce fața pentru a-și șterge ochii.

— Îmi pare rău, își cere el iertare pentru lacrimi.

Pe chip îi apare un zâmbet lipsit de viață, în timp ce clatină din cap spre oglindă.

— Ești atât de puternică, Anne. Trebuie să învăț de la tine.

Anne îl privește fix.

— Ceea ce vreau să *spun*, continuă tatăl ei tremurând, ceea ce cred că este *important* să spun, este... Își drege glasul: Durerea...

Cuvântul se stinge în timp ce îi dă glas, dar el se încruntă și îl reia:

— Durerea, spune el, este firească. Dar nu ne putem permite să fim zdrobiți de ea. Dumnezeu ne-a dat viață, Anne. Din motive pe care numai el le poate înțelege.

Anne stă nemișcată, dar simte cum o cuprinde o furie interioară.

— Crezi, întreabă ea, cu o sarcastică precizie, că a fost *Dumnezeu*?

Tatăl ei clipește.

— Crezi, repetă ea, că *Dumnezeu* a fost cel care ne-a dat viață?

— *Anne*.

Tatăl ei încearcă să o întrerupă, dar ea nu îi îngăduie.

— Dacă *Dumnezeu* a fost cel care ne-a dat viață, Pim, atunci unde a fost el la Birkenau? vrea ea să știe. Unde a fost *Dumnezeu* la Bergen-Belsen?

Tatăl ei ridică palma ca și cum ar fi vrut să-i devieze cuvintele.

— *Anneke*.

— Singurul lucru pe care ni l-a dat Dumnezeu, Pim, este *moartea*.

Simte groaza care izbucnește în ea.

— Dumnezeu ne-a dat camerele de gazare. Dumnezeu ne-a dat crematoriul. *Acestea* sunt darurile lui Dumnezeu pentru noi, Pim. Și *asta*, declară ea, expunând antebrațul în fața oglinzii. Aceasta este amprenta lui.

Tatuajul de neșters, de culoare albastră, îi pătează antebrațul. A-25063. Numărul care i-a înlocuit numele. Uneori simte în continuare înțepăturile acului de tatuaj care îi pătrunde în carne. Uneori poate simți cerneala arzându-i sub piele. Era atât de cumplit. O femeie în zeghe, cu un triunghi verde, cusut, mânuind acul. Cu neputință de crezut ceea ce i se întâmpla de fapt.

— Dumnezeu ne-a *luat* viețile, Pim. Ni le-a *furat* ca un hoț.

Acum tatăl ei doar dă din cap ritmic, cu ochii închiși. Când îi deschide, ia o gură de aer, ca și cum tocmai ar fi scăpat de la înec. Fața lui din oglindă devine palidă, pierdută și speriată.

— Da, Annelies, spune el, *este* imposibil să credem că Dumnezeu a ales viața pentru noi. Că ne-a ales pe tine și pe mine dintre atâția alții care au murit. Este cu neputință de înțeles, dar tocmai de aceea *trebuie* să credem, continuă el, dacă vom supraviețui.

Tăcerea este tot ce îi poate oferi Anne.

Dimineața este strălucitoare și tăioasă ca sticla, în timp ce merg spre birou. Tatăl ei menține un ritm vioi îndreptându-se spre tramvai. El poartă sub braț o mapă din imitație de piele, un cadou de la Miep și soțul ei, Jan, ca înlocuitor al celei furate de Grüne Polizei SS. Merg repede și în tăcere pe Waalstraat până pe aleile largi ale ceea ce fusese Zuider Amstellaan, acum Rooseveltlaan, noul nume indicat pe un panou mare din lemn. Oamenii mișună pe trotuare cu

obișnuitul pas vioi al olandezilor, dar mulți dintre ei pășesc ținând capetele plecate.

Comaniile lui Pim au supraviețuit războiului apelând la tertipuri birocratice, așa că acum, după ce s-a întors de la Auschwitz abia ceva mai mult decât o pungă de oase, el mai poate vinde pectină gospodinelor pentru a face gem și condimente măcelarilor pentru a face cârnați. Vânzările au scăzut, dar Pim nu este pesimist. Oh, nu, nu Pim. Este posibil ca gospodinele să nu aibă încă fructe proaspete de păstrat, dar există întotdeauna o piață pentru mirodenii și, în orice caz, este doar o chestiune de timp înainte de relansarea economiei. Un an. Poate doi.

— Putem supraviețui un an sau doi, nu crezi? o întrebă el pe Anne, dar nu pare să se aștepte ca ea să răspundă. Un an sau doi nu este atât de rău.

Există o mulțime de oameni care așteaptă pe un refugiu. Unele dintre tramvaiele orașului funcționează din nou. Noua societate de transport public din Amsterdam a reușit să pună pe roate suficiente vehicule funcționale pentru a oferi un serviciu limitat, dimineața și după-amiaza, deși vagoanele sunt îngrozitor de aglomerate și de lente. Tramvaiul 13 se oprește huruind în fața mulțimii solemne adunate. Anne și tatăl ei trebuie să-și croiască drumul în vagoane, dar împinsul și îmbrâncitul este o lecție învățată în lagăre atât de către tineri, cât și de bătrâni, iar ea găsește un confort straniu în îmbulzeala oamenilor. Toți călătorii s-au înghesuit ca sardelele.

Trupul ei este obișnuit cu genul acela de ticsire umană din vagoanele pentru vite și din barăcile lagărelor și o acceptă, lăsându-se în voia mulțimii. Fără să se opună presiunii exercitate de celelalte trupuri. Minteia i s-a blocat și este

inertă. Nu se gândește la nimic în timp ce inspiră mirosurile murdăriei umane și cruntei oboseli de zi cu zi.

Pim a început o mică prelegere pe tema alimentelor. Cât de mult s-au scumpit.

— Miep și Jan au fost foarte generoși cu noi. Dar mâncarea este încă destul de scumpă. Uită-te doar la cât costă fasolea, *fasolea simplă*. Voi contribui, desigur, când domnul Kleiman va considera că afacerea s-a pus suficient pe picioare, încât eu să primesc din nou un salariu. Dar până atunci trebuie să avem grijă să nu consumăm mai mult decât este necesar, Anne.

Anne nu spune nimic. Se uită la case, în timp ce intră într-o zonă cu clădiri cu fațade înalte din cărămidă și zidărie ornamentală. Teracotă roșie dungată cu ocră sau alb ca de hermină, aidoma manșetelor regale.

Poate că trupul ei este cel care își amintește. Huruitul roților pe șine de sub picioarele ei. Gloata de oameni înghesuiți. Retrăiește dintr-odată călătoria care le-a dus pe Margot și pe ea în landa Bergen-Belsen, fără mama lor. Poate aduldomeca mirosul septic al vagonului de marfă, poate simți bulgărele de gheață din stomac. Lacrimile șiroiau pe chipul lui Margot, în timp ce se înghesuiau una în alta. Fuseseră separate de bărbați pe rampa din Birkenau, iar acum femeile trebuiau să-și poarte complet singure de grijă. Dar mama lor, în loc să cadă pradă disperării, își lepădase toate slăbiciunile. Devenise o leoaică, protejându-și și îngrijindu-și fetele, chiar și când înfometarea și epuizarea îi secătuiau trupul. Anne a fost șocată de mândria pe care o simțea pentru mama ei. Și de dragostea pe care o nutrea pentru ea. Însă acum mami ajunseseră atât de bolnavă, încât fusese dusă în baraca infirmeriei pentru femei, așa că atunci când medicii SS au făcut selecția, Anne și Margot fuseseră mânate fără ea

în vagoanele pentru vite, pentru a fi transportate departe în Germania.

O vom revedea, repetă Anne către sora ei. După ce se va termina, o vom vedea din nou.

Dar chiar când rostea cuvintele, nu le putea crede. Undeva în vagon, o femeie intonase un *kadiş*¹, cu glas dogit. O rugăciune de susținere și o rugăciune pentru morți. Cadența vocii femeii s-a contopit cu ritmul roților de tren, iar Anne a știut că își văzuse mama pentru ultima dată.

Coborând din tramvai, urmărește umbra subțire a tatălui ei. O iau de-a lungul canalului care curge printre fațadele înalte și înguste din cărămidă ale vechilor case negustorești. Strada este străjuită de mici bolarzi de fier care poartă simbolul celor trei Cruci ale Sfântului Andrei. Micuții din Amsterdam, așa li se spune. *Amsterdammertje*. Când era mică, ea și Margot se prindeau într-un joc, alergându-se una pe alta printre șiruri, prefăcându-se că încercau să scape din gura plină de dinți a unui dragon care voia să le mănânce. Se gândește la asta ca și cum și-ar aminti un basm pe care l-a citit cândva, nu ca la o parte din viața ei.

Pim flecărea lungind pasul, bătând cu degetul în cadrulul ceasului de la încheietură. Ea observase că în acele ocazii în care erau singuri, tatăl ei turuia cu spor despre orarul tramvaielor, lipsa condimentelor sau prețul ingredientelor înlocuitoare. Anne simte un gust amar în gură.

— Nu pot face asta, Pim, spune ea.

— Anneke, te rog. Este în regulă. Este doar o clădire. Doar o clădire veche. O să te simți mai bine după ce o să intri. Dar Anne clatină din cap.

— Nu. Nu, nu o să mă simt.

¹ *Kadiş* – imn de laudă adus lui Dumnezeu și prezent în serviciile religioase iudaice.

— Anne, rostește tatăl ei cu voce blândă. Gândește-te la prietenii noștri. Prietenii noștri care ne-au îngrijit atât de bine în timp ce eram ascunși. Gândește-te la Bep și la domnul Kugler, ca să nu mai vorbim de Miep. Toți te așteaptă acolo, Anne. Sunt cu toții atât de încântați să te aibă iarăși printre ei. Nu vrei să-i dezamăgești, nu-i așa?

Anne se uită încruntată, de parcă dezamăgirea lor ar putea fi ceva vizibil, atârnat în aer. Adevărul este că se teme că vor simți cu toții mirosul morții în momentul în care ea va păși în birou.

— Continuăm, atunci? Întreabă tatăl ei. Ea încuviințează, dând scurt din cap.

— Asta-i fata mea, îi spune Pim. Asta-i Annelies a mea.

A plouat cu o seară înainte. O ploaie torențială care a răpăit în fereastră și pe țiglele acoperișului. Dar cerul este senin și limpede în această dimineață. Lumina soarelui bate pe fațadele vechilor case de pe canalul Grachtengordel, făcându-le să se profileze clar pe cerul albastru curățat de ploaie. Fațadele îngrijite din cărămidă pastel absorb lumina soarelui ca pe vopsea. Anne le privește în timp ce merge. Spiralele și ornamentele nu și-au pierdut încă frumusețea nici după trei sute de ani.

Mai aproape. Se apropie de ultima casă pe care o cunoștea. Traversând podul care se arcuiește peste canalul Leliegracht, Anne simte cum i se strânge stomacul și un biciclist aflat în trecere o dojenește aspru atunci când vomită bilă verzuie în rigolă. Pim se grăbește să îi întindă o batistă ca să-și șteargă gura.

— Doar un pic mai departe. Câteva minute, îi spune el. Respiră adânc, o sfătuiește el, iar ea îl ascultă. Ești gata să continui?

Anne respiră adânc. Dar încuviințează din nou din cap, deși știe destul de bine că *nu* este pregătită. Trec câteva